

M. A. CASTRÉNIN SEURAN MATKALLA OBINUGRILAISIA TAPAAMASSA

M. A. Castrénin seuran Hanti-Mansian matka elokuussa 1999 oli kymmenkunnan päivän siperialaiskokemus. Lyhyt aika tuskin riitti sopeuttamaan ennakkotiedot ja -luulot matkan aikana koettuun. Näkökulmia avautui monia: luonto, historia, kulttuuri, nykypäivä, alkuperäiskansat, öljy, Venäjä. Päällimmäiseksi jäikin vaikutelmien moninaisuuden luoma hämmennys.

Kun lentokone yöllä lähestyi Hanti-Mansijskin kaupunkia ja pimeydestä tuikki kymmeniä öljykenttien lieskoja, kaiketi lensimme öljyn tuhoamaksi todetun Kondan jokialueen yli. Sehän oli ennestään tuttua, että Siperia on tukehtumassa öljyyn ja kaasuun. Myöhemmin matkan varrella emme juuri jälkiä näistä kohtalokkaista luonnonvaroista tavanneet, koska matkamme suuntautui lähinnä mansien asuttamalle Uralin ja Obin väliselle alueelle. Pahinta tuhoa obinugrilaiden luontaiselinkeinoille öljynporausta aiheuttaa hantien itäisillä asuinalueilla. Piirikunnan kuvernöörin mukaan prioriteettijärjestys on: valtio, öljy-yhtiöt, ihmiset. Suunnilleen sama lienee tärkeysjärjestys kaikkialla maailmassa. Kun koko autonomisen alueen yli 1,3 miljoonan asukasmäärästä vain n. 30 000 on alkuperäiskansojen jäseniä, on selvä, että oman aktiivisuutensa lisäksi obinugrilaisetkin tarvitsevat viranomaisien myönteistä asennoitumista säilyttääkseen kulttuurinsa ja kansallisen identiteettinsä.

Eivät viranomaiset ole ihan toimeettomia olleetkaan. On perustettu Pohjoinen rahasto, joka on monien alkuperäiskansojen koskevien hankkeiden rahoittaja. Kielisuku-

laistemme omasta aktiivisuudesta saimme näyttävän todistuksen, kun osallistuimme Jugran pelastus -järjestön (Spasenije Jugry) konferenssiin »Hantit ja mansit kolmannen vuosituhaten kynnyksellä». Tämänkin järjestön rahoittaja on Pohjoinen rahasto. Tarmokkaiden mansi- ja hantinaisten johtama järjestö juhli kymmenvuotista olemassaoloaan. Esitelmät käsittelivät mm. taloutta, sosiologiaa ja kulttuurin tulevaisuuden näkymiä — venäjäksi. Hantin ja mansin kieltä kuultiin juhlakonsertissa. Siinä esiintyi tradition taitajia liki joka kylästä Uralin mansialueiden jokivarsilta hantien Agan- ja Tromagan-joille saakka. Tämä juhla, kuten monet muutkin tilaisuudet, pidettiin pohjoisten kansojen taiteellisesti lahjakkaiden lasten keskuksessa, joka on uusi upea laitos, suomalaisten suunnittelema ja rakentama. Hantien ja mansien kulttuuri on hyvin esillä myös Hanti-Mansijskin kotiseutumuseossa. Merkittävä nähtävyys on kymmenkunta vuotta sitten hantikirjailija Jeremei Aipinin aloitteesta perustettu Torum maa -ulkomuseo korkealla mäellä, josta on henkeä salpaava näköala Irtyš-joelle. Vanhat patasaitat, kausiasumukset ja taiteilijan veistämät haltijapatsaat muodostavat upean kokonaisuuden. Torum maasta on tarkoitus kehittää elävä museo. Käyntimme aikana menossa oli tuohityökurssi. Perinteisen tuohiornamentiikan taitajia näyttää vielä olevan ja tulevan. Vierailu hantitaiteilija Genadi Raiševin ateljeessa ja niin ikään hantikansaankuuluvan Mitrofan Tebetevin näyttelyssä oli omiaan vahvistamaan vaikutelmaa, että obinugrilaisuus sävyttää selväs-

ti hantien ja mansien nimikkokaupungin kulttuurikuvaa, vaikka asukkaista vain pieni vähemmistö edustaa näitä kansoja.

Perinteen tuntemus ja tutkimus ovat keskeinen ja luonnollinen osa obinugrilaisen kulttuurin elvytystyötä. Hanti-Mansian piirikunnan raoneihin on perustettu perinnekustot, jotka tallentavat ja tutkivat paikallisia murteita ja folklorea. Berjozovossa toimivaan Mansin kansan tieteelliseen folkloresäätiöön pääsimme tutustumaankin. Tämänkin säätiön johto ja toiminta on pääosin naisten harteilla. Hanti-Mansijskissa toimivan joulukuussa 1991 perustetun Obinugrilaisen kansojen elvyttämisen instituutin kielen, kirjallisuuden ja folkloren osastoon tutustuimme myös. Näissä tutkimuslaitoksissa olivat mm. Artturi Kanniston ja Kustaa Karjalaisen työt arvostettuja ja käytössä, mikä tietysti ilahdutti suomalaista kävijää. Hanti-Mansiassa muistetaan alueen oloja ja kieliä tutkineet hyvin, esim. Hanti-Mansijskin vaiheita esittelevässä teoksessa mainitaan tunnetun vogulien ja ostjakkien tutkijan August Ahlqvistin käynnit Samarovossa 1870-luvulla. Samarovo on vanha satamapaikka, jonka kylkeen Hanti-Mansijsk on kasvanut. Samarovossa suomalainen fennougristi onkin melkein pyhiinvaellusreitillä, aiempia suomalaisia kävijöitä kun ovat ainakin M. A. Castrén, August Ahlqvist, Kustaa Karjalainen ja Artturi Kannisto. M. A. Castrénin seuran Siperian-matkan finaaliksi sopikin mainiosti laivamatka Samarovosta kohti Obin ja Irtyšin risteystä ja edelleen pitkin hantien pyhää Nazym-jokea Kyšikin hantikylään.

Matkamme leirivaihe suuntautui Hanti-Mansijskista luoteeseen Uralilta alkunsa saavien Manja- ja Hulga-jokien risteykseen Jasuntin mansikylään. Helikopterilento sinne oli elämys: kiemurtelevia jokia, soita, sembra-, koivu- ja kuusimetsiä, soita, jokia. Jasuntissa toimii lasten kansatieteellinen leiri Maanj uuskwe ('pikku kaupunki'), jon-

ka vieraina olimme kolme päivää. Asunonamme oli kota kuten muillakin. Yksi kota oli koulunpitoa ja erilaisia esiintymisiä varten. Pääsin hetkeksi seuraamaan mansin opetusta. Useimmille mansilapsille äidinkieli on jo vieras. Kouluissa sitä opetetaan vieraana kielenä: venäjä oli kotakoulunkin opetuskieli. Kielenopetuksen lisäksi lasten ohjelmassa oli perinteisiin elinkeinoin tuustumista. Perinteisten käsitöiden taitajien ja kansatieteilijöiden opastuksella leiriläiset valmistivat mm. nukkeja ja helmikoruja. Iltaisin lapset esittivät mansien perinteesen liittyvää ohjelmaa, mikä näytti olevan heille mieluisaa. Tällaiset leirit ovat osa Jugran pelastus -järjestön hantien ja mansien perinnekulttuurin elvytysohjelmaa. Tähtöinä on kasvattaa lapsista kulttuurisen taustansa tuntevia manseja ja hanteja. Lasten koulutusta pyritään tukemaan jatkuvasti, ei vain pariviikkoisten leirien ajan.

Leiriltä teimme retkiä lähiseudun mansikyliin ja Saranpaulin pikkukaupunkiin. Kylissä eletään jokseenkin luontaistaloudessa. Vaikka venäjä selvästi on mansien pääkieli, tapaa kylissä vanhuksia, jotka osaavat vain muutaman sanan venäjää. Pikkukyliä vaivaa sama ongelma kuin Suomessa: tytöt lähtevät keskuksiin opiskelemaan eivätkä palaa kotikyliinsä. Miesten näyttää olevan selvästi vaikeampi sopeutua elämän ja kulttuurin muutokseen. Votkapullojen sirpaleet jokien rantahiekassa kertovat tuhoisasta tavasta hoitaa sopeutumisvaikeudet.

Vaikka obinugrilaiset kansat ja kielet ovat pahasti uhanalaisia, jäi vaikutelmaksi, ettei tilanne ole niin toivoton kuin vielä 1980-luvulla näytti. Tosin esimerkiksi mansin kielen kuolemaa voitaneen vain viivyttää, mutta kansallisuudestaan ja juuristaan tietoisia manseja toivottavasti tapaa tulevien vuosikymmenten matkaa. ■

VUOKKO EIRAS

Sähköposti: vuokko.eiras@utu.fi